

คู่มือฟื้นฟูงานหัตถศิลป์ การประกอบสร้างอัตลักษณ์ สร้างงาน สร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ ชุมชนบ้านแจ่ม

พศ.ดร.เจลิมพลา คงจิตต์
มณฑล อันวานา
วิชัย ประธานราษฎร

ได้รับทุนอุดหนุนการทํารวจวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
ภายใต้การจัดการความรู้การวิจัยและถ่ายทอดเพื่อการใช้ประโยชน์
(การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริ)
ประจำปีงบประมาณ 2566

สารบัญ

	หน้า
ความรู้เกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม	3
ทุนวัฒนธรรมชุมชนบ้านแจ่ม	4
ขั้นตอนการจัดการทุนวัฒนธรรมชุมชนบ้านแจ่ม	25
• ขั้นตอนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนบ้านแจ่ม	26
• ตัวอย่างการยกระดับทุนวัฒนธรรมชุมชน	33
ขั้นตอนการผลิตผ้าห่อผูกธัมม์	39
บรรณานุกรม	43

ความรู้เกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม

ความหมาย “ทุนวัฒนธรรม” คือ ทรัพย์สินทางสังคมที่ส่งเสริมการขับเคลื่อนชุมชนนอกเหนือจากวิธีการทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงิน ทรัพย์สินเหล่านี้รวมถึงความรู้ ทักษะ การศึกษา และข้อได้เปรียบทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่บุคคลครอบครอง ซึ่งมีส่วนสนับสนุนสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของตน ทุนวัฒนธรรมมี 3 รูปแบบ

1) ทุนวัฒนธรรมฝังราก คือ ประสบการณ์ ความรู้ และทักษะทางวัฒนธรรมที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล เช่น ความรู้ทางวัฒนธรรม ภาษา ศิลปะ ดนตรี และทักษะการติดต่อทางวัฒนธรรม

2) ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมหรือวัตถุ คือ ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่มีตัวตนเป็นสิ่งของ เช่น ภาพ หนังสือ สิ่งประดิษฐ์ หรือ ศิลปะ การมีทรัพย์สินวัฒนธรรมที่มีตัวตนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมทักษะและความรู้ทางวัฒนธรรม รวมถึงการศึกษาและการเรียนรู้

3) ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นสถาบัน คือ การยอมรับจากสถาบันทางวัฒนธรรม เช่น การได้รับการศึกษาจากสถาบันศึกษาที่ได้รับการยอมรับจากสังคม เช่น วุฒิการศึกษา การประเมินการศึกษา หรือการรับรางวัล

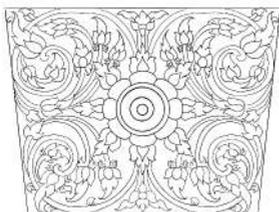
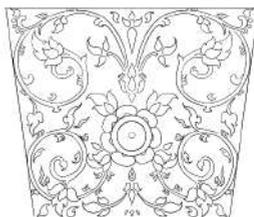
ทุนวัฒนธรรมชุมชนบ้านแจ่ม

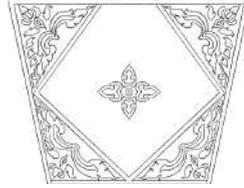
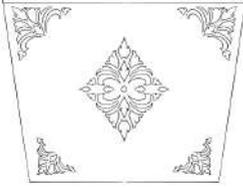
ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นสถาบัน คือ วัดบ้านแจ่ม ตั้งอยู่เลขที่ 92 บ้านแจ่ม หมู่ที่ 3 ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีประมาณ 3 ไร่ วัดบ้านแจ่ม สร้างเมื่อ พ.ศ. 2340 ตามประวัติบอกเล่าว่า ครูบาญาณะ ได้เดินทางมาจากวัดปากเพรียว จังหวัดสระบุรี สืบหาญาติพี่น้องของท่าน ณ หมู่บ้านแห่งนี้ ต่อมาได้บำเพ็ญศาสนกิจ บริเวณวัดร้างเดิมและจุดพบพระพุทธรูปศิลาแลง จึงชักชวนศรัทธาญาติโยมสร้างวัดขึ้นโดยถือเอาวัดบ้านแจ่มปัจจุบันเป็นที่ปลูกสร้างวัดบ้านแจ่ม ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2471 ปัจจุบันเจ้าอาวาสชื่อพระครูพิทักษ์ธรรมากร วัดบ้านแจ่มได้ตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม ชื่อโรงเรียนโสภณวิทยาวัดบ้านแจ่มและศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีการเรียนสอน ตั้งแต่ระดับมัธยมที่ 1 – 6 นักเรียนพระเณร ประมาณ 160 คน มีผู้อำนวยการ (ครูใหญ่) ชื่อ ดร.พระครู

ภายในวัดได้จัดเก็บสะสม ของโบราณ ไว้ในตู้จำนวนมาก เช่น พระพุทธรูปที่สลักอักษรบริเวณฐานพระ และยังพบผูกธัมม์เก่ามาแสดงไว้ซึ่งผูกธัมม์ดังกล่าวมีไม้ประกบเป็นของโบราณลงสีลวดลายอย่างสวยงามมีความสมบูรณ์ ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่

เป็นรูปธรรมหรือวัตถุ เมื่อสอบถามแล้วมีความเก่ามากจารไว้ตั้งแต่ พ.ศ.2361 และสอบถามเจ้าอาวาส บอกว่าภายในวัดมีหีบธรรม ทั้งหมด 6 ใบ บรรจุคัมภีร์ผูกธัมม์ ปักขะทินพับสา ใบลานอื่นๆ จำนวนมาก คาดว่าน่าจะมีไม่น้อยกว่า 1,000 ผูก ซึ่งประกอบไปด้วยลวดลายธัมม์ เช่น ลวดลายหีบธรรม ลวดลายผ้าห่อธัมม์ ลวดลายไม้บัณชั๊กธัมม์ ลวดลายไม้ประกับธัมม์ ลวดลายอักษรธรรม และลวดลายพรรณพฤกษา

ลวดลายหีบธัมม์ หรือ หีบธรรม เป็นคำที่ชาวเหนือใช้เรียก หีบเก็บคัมภีร์ใบลาน มีใช้สืบต่อกันมาแต่โบราณกาลในดินแดน ล้านนา

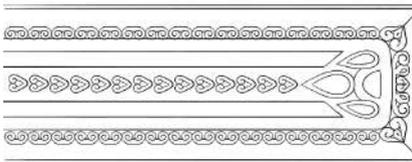
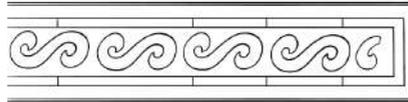
ลวดลายผ้าห่อธัมม์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผ้าที่ใช้ห่อคัมภีร์มีหลายชนิดด้วยกัน มีทั้งผ้าธรรมดา ผ้ายกดอก ผ้ายกดิน ผ้าพิมพ์ลายต่างๆ เป็นต้น ผ้าที่จะนำไปถวายเป็นผ้าห่อคัมภีร์โบราณนั้น จะต้องเป็นผ้าทอใหม่ หรืออาจจะเป็นผ้าเก่าที่ทอไว้แล้ว แต่ยังไม่เคยมีการใช้สอยมาก่อน ดังนั้น จึงเป็นโอกาสที่ผู้หญิงจะได้ใช้ฝีมือและความสามารถในการทอผ้าของตน รวมทั้งจิตอันเป็นกุศล แสดงศรัทธาที่มีต่อพระศาสนา ด้วยการตั้งใจทอเพื่อถวายเป็นผ้าห่อคัมภีร์

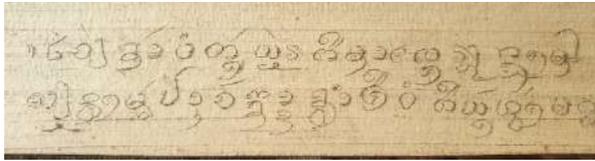
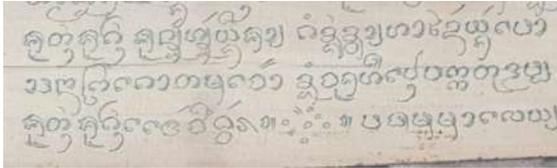
ลวดลายไม้บัญญัติธัมม์ (ป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณ) หรือที่อ่านออกเสียงตามชาวล้านนาว่า “ไม้ปั่นจัก” หรือ “หลาบธัมม์”

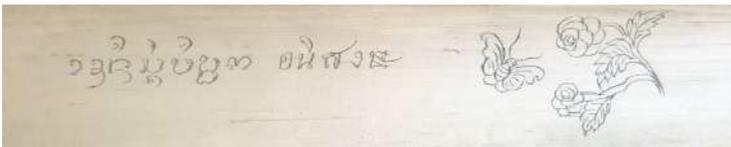
ลวดลายไม้ประดับธัมม์ คัมภีร์ใบลานต้องมีไม้ประดับ 2 อัน
 ขนาบหน้า - หลัง ไม้ประดับนี้ จะทำหน้าที่หุ้มคัมภีร์อยู่ด้านนอกปกใบลาน
 เพื่อให้ลานแข็งแรง ไม่บิด หัก เตะาะ หรือฉีกขาดได้ง่าย ไม้ประดับคัมภีร์ส่วน
 ใหญ่ทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้สัก ไม้จันทน์ ขนาดของไม้ประดับต้อง
 กว้างยาวเท่ากับหน้าลาน และหนาประมาณ 1 - 2 เซนติเมตร

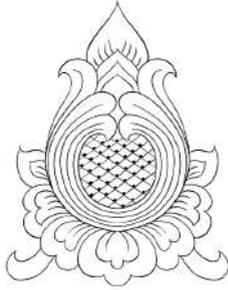
ลวดลายอักษรธัมม์ ประกอบด้วย พยัญชนะ สระ
วรรณยุกต์ เครื่องหมาย และตัวเลข ที่ปรากฏอยู่ในใบลานธัมม์ วัดบ
นแจ่ม

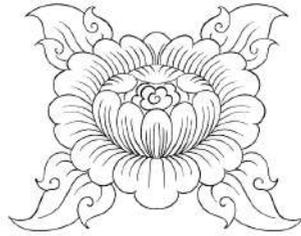
ลวดลายพรรณพฤกษา ประกอบด้วย ดอกไม้มงคลต่างๆ
แลผีเสื้อ ที่ปรากฏอยู่ในใบลานธัมม์ วัดบ้นแจ่ม

นอกจากลวดลายธัมม์ที่กล่าวมานั้น ยังมีปูนปั้น
ประติมากรรมของวัด ผีมือ ครุบาสิงห์แก้ว กาวีโล เช่น ลวดลาย
หน้าบันโบสถ์ ลวดลายดอกตาชะหนัด (สับประรด) ลวดลายดอก
พุดตาน ลวดลายเทพพนมประกอบดอกพุดตานก้านขด เป็นต้น

ลาวลายดอกตาชะหนด

ลาวลายดอกพุดตาน

ลาวลายหน้าบันโบสถ์

ลาวลายเทพพนมประกอบ
ดอกพุดตานก้านขด

ทุนวัฒนธรรมฝั่งราก ด้วยคนที่อาศัยอยู่บ้านแจ่ม เป็นหมู่บ้านแห่งเดียวที่คนพูดสำเนียงไตยวน (ภาษาลาวพื้นเมือง) จาก 21 หมู่บ้านทั้งหมดในตำบลมะเขือแจ้ ที่พูดสำเนียงไตยอง ไตเขิน รายรอบด้วยหมู่บ้านอื่นๆ ใกล้เคียง ในตำบลของบ้านกลางที่พูดภาษาไตเขิน ไต และตำบลบ้านธิ ที่พูดภาษาไตลื้อและไตยอง จึง

เป็นหมู่บ้านที่น่าสนใจยิ่ง จากประวัติการสร้างวัดบ้านแจ่มที่ครู
บาญาณะ ซึ่งเดินทางมาจากวัดปากเพรียวหรือวัดศรีบุรีรัตนาราม
อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นวัดสำคัญของชาวไถยวน จึง
สันนิษฐานว่าคนบ้านแจ่มน่าจะเป็นคนไถยวนที่ถูกกวาดต้อนครั้ง
ใหญ่จากเมืองเชียงแสน ในสมัยรัชกาลที่ 1 นำคนไถยวนมาลงไว้ที่
เสาให้ ต่อมาบางส่วนย้ายมาอยู่บ้านปากเพรียวจังหวัดสระบุรี และ
แบ่งผู้คนบางส่วนไปลงที่แกวคูบัว จังหวัดราชบุรี ทั้งนี้เล่าว่าญาติที่
อยู่บ้านแจ่มเป็นคนไถยวนดั้งเดิมพื้นถิ่นจากโยนกเชียงแสนที่เข้ามา
อยู่นครพิงค์เชียงใหม่ลำพูนในอาณาจักรล้านนาเก่า

ผู้เขียนเคยได้สอบถามนางคำป้อ ใจวงศ์ผาบ (เกิดปี พ.ศ.
2442) บ้านเลขที่บ้าน 137 หมู่ 3 ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง
ลำพูน ว่าอาศัยอยู่ที่บ้านแจ่มมาตลอด เล่าว่า คนบ้านแจ่มและคน
บ้านจำบอนนอก (ปัจจุบันบ้านศรีบัวบาน บ้านม้าฝั่งทิศเหนือของ
ถนนเชียงใหม่ลำปาง หมู่ 1 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมืองลำพูน)
เป็นกลุ่มคนอพยพจากเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงรายมาพร้อมกัน
ตั้งแต่สมัยปู่ย่าถึงสองชั่วคน ประกอบอาชีพทำนา-การเกษตร และ
อาชีพหลักอีกอย่างคือ เป็น**สล่าไม้** กันเกือบทุกคนครอบครัว และ
ลูกหลานจะได้รับการถ่ายทอดวิชาส่งต่อรุ่นสู่รุ่นตลอดมา

ที่มาของสถาปัตยกรรมและตัวบ้านแจ่ม

ตู้ หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้เครื่องเรือนประเภทหนึ่ง ทรงสี่เหลี่ยมทำด้วยไม้เป็นส่วนประกอบสำคัญทำโครงร่าง มีหลายขนาดตามความจำเป็นในการใช้สอย ตู้บ้านแจ่ม ในที่นี้ หมายถึง

1. ตู้เสื้อผ้า
2. ตู้เก็บของ
3. เครื่องเรือนเครื่องใช้สอยทำด้วยไม้อื่นๆ เช่น ตู้ยา เตียงไม้ โต๊ะกินข้าว ชุดเก้าอี้แขนอ่อน และเครื่องใช้ภายในครัวเรือนอื่นๆ

สถา อ่านว่า สะ-หล่า หมายถึง ช่างคนล้านนา หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

สถาบ้านแจ่ม (สะ-หล่า) หมายถึง ช่างไม้ผู้มีความชำนาญทำตู้ เครื่องเรือนเครื่องใช้ สร้างบ้านเรือน อารามไปถึงช่างแกะสลักบนไม้และชั้นสูงสูงสุดคือสถาว่าวล้อด้วย ปัจจุบันช่างไม้บ้านแจ่ม บางรายพัฒนาตนเองเป็นช่างออกแบบ ตกแต่งภายในมีชื่อเสียงหลายคน

อัตลักษณ์และความโดดเด่นของตัวบ้านแจ่ม ย้อนหลังไปประมาณ 50 ปี ขึ้นไปสินค้าที่สำคัญของชุมชนหมู่บ้านแจ่ม ได้แก่ “ตู้เสื้อผ้าและตู้เก็บของ” ซึ่งผลิตภัณฑ์ประจำหมู่บ้านส่งออกไปทั่วประเทศ เรียกว่า “ตู้ดีต้องตัวบ้านแจ่ม”

เทคนิคการเข้าลิ้นไม้ในการต่อไม้

อัตลักษณ์ตู้บ้านแจ่ม ที่สำคัญคือ เป็นตู้ที่ทำด้วยไม้สักทั้งหลัง เทคนิคการต่อไม้ เข้ามุมยึดโครงร่างตัวตู้ สล้าไม้จะเข้้ามุมโดยตัดหัวไม้เป็นลิ้ม ยึดประกบเข้าจนแน่น แล้วถึงตอกด้วยตะปู หรือน็อตทับอีกครั้ง จึงทำให้ไมโยกคลอน รวมถึงส่วนมุมต่างๆ เช่น บานประตู หรือหน้าต่าง ขาตู้ เป็นต้น ลักษณะลิ้มหรือเดือยเข้้ามุมได้แก่ การเข้าไม้แบบบังใบ เข้าไม้แบบเดือยลิ้มกลม การเข้าไม้แบบบากร่อง การเข้าไม้แบบบากร่องทางเหี้ยว ถ้าหากต้องการการยึดแน่นสูงจะใช้ส่วานเจาะรู แล้วตอกไม้ใส่สลักเพิ่มอีก ลักษณะลิ้นไม้ ได้แก่

1. การเข้าไม้แบบต่อชน

การเข้าไม้แบบ เป็นวิธีที่การทำงานได้รวดเร็ว และง่ายที่สุด ด้วยการยึดไม้เข้าด้วยกันโดยใช้วิธียึดด้วยกาวและเดือยไม้หรือเดือยโลหะด้วยวิธีการชนไม้เพียงด้านเดียว จึงทำให้การยึดรอยต่อไม้ได้แข็งแรงมากนัก นอกจากนี้มีการเสริมความแข็งแรงเพิ่มเติม สามารถเอาข้อต่องานไม้แบบนี้้ออกได้ด้วยมือเปล่า เหมาะมากกับการทำงานด้วยไม้อัด งานไม้ที่เบาเป็นชิ้นส่วนที่มีขนาดเล็ก

ผู้บ้านแจ่มประเภทนี้ใช้เทคนิคเข้าไม้จะต่อชนในแผ่นไม้ปูหลังตู้ หรือบนหลังคาตู้ โดยเฉพาะกับไม้อัดเป็นส่วนใหญ่

2. การเข้าไม้แบบบังใบ หรือแบบบากร่อง

การเข้าไม้แบบบังใบนี้ เหมาะสำหรับการทำชิ้นส่วนเฟอร์นิเจอร์ที่จำเป็นต้องต่อแผ่นไม้สองแผ่นเข้าด้วยกัน และเป็น การต่อที่ไม่จำเป็นต้องซ่อนรอยต่อ วิธีการคือให้บากปลายไม้ของทั้ง 2 ชั้นลงให้เหลือความหนาครึ่งหนึ่ง ความกว้างเท่ากับหน้าไม้นั้น จากนั้นจึงนำไม้ทั้ง 2 ชั้นมาประกบกัน ติดกาวที่รอยต่อ หรือ ตอกยึดด้วยอุปกรณ์อื่นๆ เช่น ตะปู

ผู้บ้านแจ่มประเภทนี้ใช้เทคนิคเข้าไม้กับไม้อัดส่วนหลังตู้ หรือชั้นตู้จะเจาะร่องบังใบแล้วเอาไม้อัดหรือไม้สักวางแนบแล้วทากาว ตอกตะปูตาม

3. การเข้าไม้แบบร่องลิ้น

คือเทคนิคการต่อไม้ที่ใช้ยึดไม้สองแผ่นเข้าหากันบนฉากขอบของไม้ แทนการใช้ด้านปลายของไม้ โดยขอบด้านหนึ่งจะมีชิ้นส่วนยื่นออกมาเรียกว่า "ลิ้น" และประกบเข้ากับชิ้นไม้อีกชิ้นที่ทำเป็น "ร่อง" ไว้ โดยที่ไม้ทั้ง 2 ชิ้นจะประกบเข้ากันได้อย่างพอดี วิธีการต่อไม้ชนิดนี้สามารถเสริมด้วยกาวได้ บางครั้งลิ้นและร่องถูกตัดเป็นมุมเล็กน้อยเพื่อให้แผ่นไม้เข้า "ล็อก" ได้พอดี การต่อไม่วิธีนี้ส่วนใหญ่ใช้กับไม้พื้น หรือการทำประตู จุดประสงค์คือเพื่อซ่อนรอยต่อ หากไม่มีการยึด หรือหัดตัวก็จะมองไม่เห็นร่องเพราะมีลิ้นไม้กั้นอยู่

ตู้บ้านแจ่มประเภทนี้ใช้เทคนิคเข้าไม้ในส่วนของโครงร่าง หรือไม้คร่าวระหว่างชั้นของตู้ เพื่อป้องกันการหดตัว รอยต่อแยก จากกัน

4. การเข้าไม้แบบเดือยหางเหยี่ยว

ลักษณะรอยต่อเหมือนการต่อแบบปากฉลาม อาจจะใช้ กาวเพียงเล็กน้อยเพื่อช่วยให้เกิดการยึดติด ไม่จำเป็นต้องใช้ตะปู หรือตัวยึดโลหะมาช่วยเพิ่มความแข็งแรงอีก หากรอยการเข้าไม้ลง ล็อคกันอย่างพอดี ปกติแล้วจะดึงไม้ออกจากกันได้ยาก ยกเว้นไม้จะ ถูกดึงออกมาในทางเดียวกันจากชั้นตอนที่ใช้ในการประกบเข้าไป มักใช้กับเฟอร์นิเจอร์ บานประตู หน้าต่าง ลื่นชักตู้ โต๊ะ เติยง หรือ แม้แต่โครงสร้างอาคารที่ต้องการโชว์รอยต่อ เนื่องจากการต่อไม้ แบบนี้จะมีความทนทานมาก

เทคนิคนี้ส่วไม้บ้านแฉ่งประเภทนี้ใช้เทคนิคเข้าไม้ในส่วน
ของโครงร่างหรือไม้คร่าวระหว่างชั้นของตู้ขนาดใหญ่ ประเภทตู้
สามบานขึ้นไป โดยเฉพาะกับเตียงไม้สักที่มีความหนาตั้งแต่ 1.5 นิ้ว
ขึ้นไป

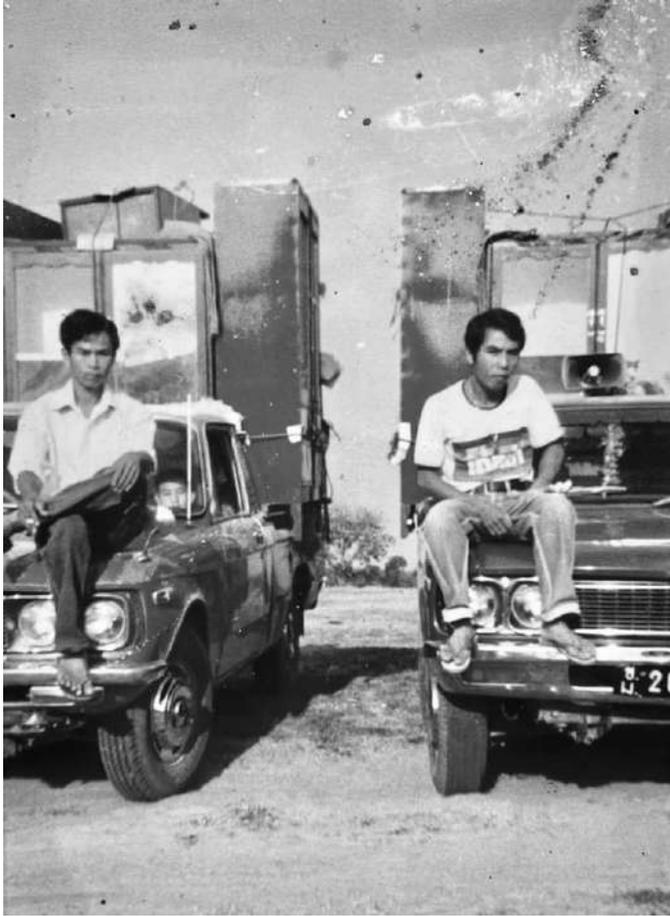
5. การเข้าไม้แบบบากอมครึ่ง

เทคนิคส่วไม้จะเข้าลิ้นไม้ในส่วนที่ต้องการความแข็งแรง
เช่น มุมขาโต๊ะ ตู้หรือเตียง หัวเสาต่างๆ เป็นการบากอมครึ่งให้ไม้
ประกบกันอมครึ่งคนละด้านคล้ายกากบาท

ยุครุ่งเรือง

อาชีพสลาทำตู้บ้านแจ่ม มียุครุ่งเรืองมากที่สุดช่วง พ.ศ. 2490 – 2532 ผลิตภัณฑ์สำคัญบ้านแจ่มได้รับความนิยมสูง ได้แก่ ตู้เสื้อผ้า ตู้เก็บของ โต๊ะ เก้าอี้ และเตียงไม้สัก ต่อมาช่วง พ.ศ. 2505 – 2538 บ้านแจ่มได้พัฒนาการด้านตลาด ค้าขายตู้แบบเดิมคือจากรับทำตู้ตามคำสั่ง หรือ นำตู้ใส่เข็นรถบรรทุกตู้ขาย ตามหมู่บ้าน ภายในจังหวัดลำพูน และจังหวัดใกล้เคียงเชียงใหม่ ลำปาง โดยได้ออกไปไกลจากหมู่บ้านโดยไปเข้าบ้านอยู่แล้วใช้วิธีการโดยจัดส่งบรรทุกตู้จากบ้านแจ่มตู้ส่งไปพักจำนวนมาก แล้วนำไปเร่ขายตามหมู่บ้าน หรือไปซื้อที่ดินส่งออกสลาประจำตั้งโรงงานทำตู้ที่จังหวัดนั้นๆ ส่งขายทั่วประเทศ โดยเฉพาะภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ช่วงหนึ่งนั้นเศรษฐกิจของบ้านแจ่มรุ่งเรืองที่สุดในหมู่บ้านฝั่งตะวันออกแม่น้ำกวังทั้งหมด หนุมๆ คนบ้านแจ่ม ที่เป็นเจ้าของกิจการมักถูกเรียกว่า “พ่อเลี้ยงๆ”เสมอ

ภาพถ่ายคู่ไม้สักที่ทำเสร็จแล้ว เตรียมขนขึ้นรถกระบะเพื่อนำไปจำหน่ายยัง
ตัวจังหวัด และต่างจังหวัดการทำคู่เพื่อขายมีกันมากในบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือ
แจ้อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ไม่ทราบปี พ.ศ. ที่ถ่ายภาพ ลุงยุทธ กับลุงดิษฐ์
สำเนาภาพถ่ายจากคุณนิธวัฒน์ ดวงสีลา

ยุคตกต่ำ

ยุคความรุ่งเรืองที่ตู้ไม้สักบ้านแจ่มมีมานานนับหลายสิบปี เริ่มมีสัญญาณถดถอยเนื่องจากการเข้ามาแทนที่ของประเภทไม้อัดหลายขนาดต่างๆ เช่น ไม้อัดสน ไม้อัด วีเนียร์ และไม้อัดสัก โดยรวมเรียกกันว่า ไม้อัดบางนา และ กระดาษอัด

มาถึงยุคมืดของตู้บ้านแจ่ม สาเหตุหลักอันเนื่องมาจากได้แก่ นโยบายการปิดป่า เดือนมกราคม พ.ศ. 2532 โดยพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ ของรัฐมนตรีกระทรวง ว่าการกระทรวงมหาดไทย ขณะนั้น เนื่องจากรัฐบาล สํารวจป่าไม้ของประเทศไทย พบว่ามีการบุกรุกทำลายป่าอย่างหนักทั่วประเทศและคาดว่าป่าประเทศไทยเหลือเพียงร้อยละ 17 เท่านั้น อีกทั้งมีการสวมสิทธิ์ไม้ป่านำเข้าจากป่าสาละวินจากพม่าจำนวนมากจากไม้ฝั่งไทย รัฐผู้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบโรงงานทำตู้ ยืดอายุัด จับกุมชาวบ้านอย่างหนักและออกพรบ.ห้ามตั้งโรงงานไม้สักต่อไป คุณภาพสินค้าตู้บ้านแจ่มเริ่มประกอบตู้ด้วยไม้เนื้อแข็งไม้กระยาเลยแทนและเริ่มไม่เป็นที่ถูกใจลูกค้าเพราะไม้โครงสร้างตู้ไม่สวยและไม่ค่อยแข็งแรง การค้าขายเริ่มซบเซาจนมาถึงจุดตกต่ำที่สุดเมื่อสัญญาณการเกิดวิกฤตต้มยำกุ้งของประเทศไทย เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2538 เป็นต้นมา ธนาคารต่างๆ เริ่มปรับดอกเบี้ยสูงขึ้นถึงร้อยละ 12-18 ต่อปีและการจำกัดการปล่อยเงินกู้ ค่าเงินบาทไทยเริ่มตกต่ำ เศรษฐกิจเข้าสู่ภาวะฝืดเคืองกำลัง

ซื้อของลูกค้าลดลงอย่างรวดเร็ว ผู้ประกอบการซึ่งลงทุนซื้อวัตถุดิบ
ทำตู้เก็บสะสมไว้ในโกดังปริมาณมาก ประกอบกับตู้ขายได้น้อยลง มี
ค่าใช้จ่ายในกาณเลี้ยงดูช่างที่อยู่ด้วยทำให้การขาดทุนสะสมเพิ่ม
มากขึ้น ขาดสภาพคล่องกระแสเงินสดหมุนเวียนไม่ทัน แบกภาระ
ต้นทุนสูงขึ้น เกิดการล้มละลายกันเป็นจำนวนมาก อีกทั้งตัวของส
ล่าทำตู้ก็มีอายุมากขึ้นส่วนใหญ่เลยไม่ยอมกลับมาทำตู้อีกและหัน
ไปทำของชิ้นเล็กชิ้นน้อยกลุ่มสิ่งประดิษฐ์จากเศษไม้เก่าแทนเป็น
ของฝาก โคมไฟส่งบ้านถวาย อำเภอหาดงตดแทน แต่ไม่ได้เงิน
เป็นกอบเป็นกำเหมือนดังแต่ก่อน จนปัจจุบันส่วนใหญ่สล่าหรือ
โรงงานทำตู้เดิม หันมารับทำตู้ประเภทไม้อัดสัก วีเนีย ปาติเกิลตาม
คำสั่งของลูกค้าและการทำเฟอร์นิเจอร์ตกแต่งภายในแทน

จ๊กโก๋บ้านแจ่ม

ในอดีตมี การทำงานของกลุ่มหนุ่มสาว “จ๊กโก๋บ้านแจ่ม” เป็นทุนวัฒนธรรมฝิ่นลี้ก ที่คอยช่วยงานของหมู่บ้านอย่างเข้มข้น ในงานกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นงานประเพณี งานด้านศาสนา งานร่วมกันพัฒนา ฯลฯ คนบ้านแจ่มในอดีตต่างบอกว่าต้องมีกลุ่มนี้แหละ ไม่อย่างนั้นทุกงานจะไม่สำเร็จ

สำเนาภาพถ่ายจากคุณนิชวัฒน์ ดวงสีลา

หม้อดอก ฮ่องแดง

เป็นศิลปะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวอีสานได้ป้อนเอาดินเหนียวที่อุดมด้วยธาตุเหล็ก ฮ่องแดง คือ หม้อดินเผาที่ผสม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ได้เรียนรู้วิธีการทำ ฮ่องแดง ที่ ส. เขียวโงน วิทยุได้ไปศึกษาหาวิธีทำมา ตั้งแต่สมัย พ่อขุนคำ

เมื่อแม่ชื่อนงนง ซึ่งเป็นคนบ้านป่าไม้ ได้ได้อาหารมาประกอบซึ่งได้มาจากสายกับส้มตำปรุงรสจากป่าแดง และได้ทำ ฮ่องแดง หม้อดอก (จากข้าวต้ม) ขึ้นมาขาย เป็นที่รู้จักในครอบครัว มีลูกคำดีมีลูก คำดีมาช่วยดูแลไม่ขาด

1. หารที่ ฮ่องแดง "ป้อม" (แม่พิมพ์) คือ "ดินที่" (หิน) ทำครกโม่ ใช้เป็นรูปทรง ฮ่องแดงที่ต้องการ
2. ใช้โคลนดินเหนียว ลงในรูปแม่พิมพ์
3. ต่อมานำดินเหนียวที่ผ่านการบดแล้ว ได้ที่ ย้อมปูนขาวที่ผสมดี นำมาตามขึ้นรูปปากโถง ไม้เป็นรูปทรงที่ต้องการ เมื่อยังใช้ปูนแห้งแล้ว จึงนำเอาใส่ใน แลต มาเผาเพื่อคงความแข็งแรง
4. ทิ้งไว้ระยะหนึ่ง จึงแกะพิมพ์ที่อยู่อ้างใน ออกมา คือ ก้อนดินที่ขึ้นรูปในรูปแม่พิมพ์
5. ขั้นตอนสุดท้ายคือ การ "เผา" โดยเอาปูนขาวที่ผสมดี ผสมน้ำตามบดแล้วมาใส่ในโถง โดยให้ดินเหนียวมาหุ้มปากโถงไว้แต่ก้นโถง การเผาหม้อทำให้สภาพเหนียวมากขึ้น
6. เมื่อใช้โถงแห้งดีแล้ว จึงนำน้ำใส่โถง เพื่อให้เกิดการกลั่นน้ำ ทำให้สีโถงมีความเงางามมากขึ้น

หม้อดอก หรือภาชนะดินเผาที่ไม่ใช่แม่พิมพ์ ไม้ นำมาประกอบเข้าด้วยกันแล้วใช้หินผสมปูนที่มันดีในแม่พิมพ์

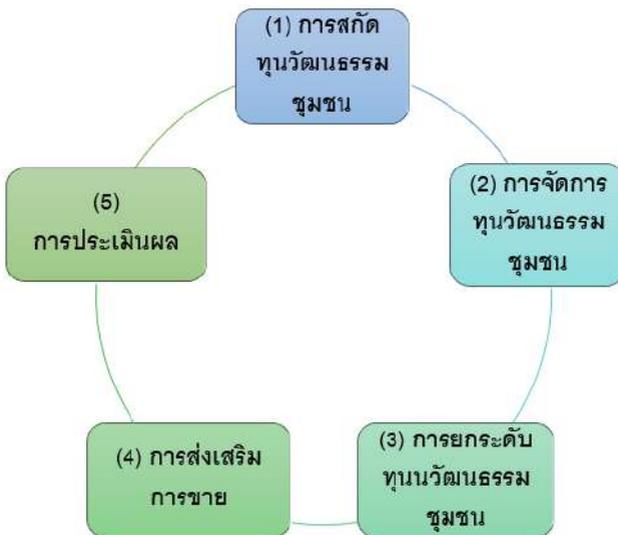
มีชื่อเสียงถึง แม่จ๋า แม่ชื่อนงนง หม้อดอก จะให้ชีวิตที่ดีกับคน บดข้าวของทำมาส่งคนรักทางความคิดสร้างสรรค์ให้การทำ ฮ่องแดง และ หม้อดอกไว้ต่อไป

ลวดลายฮ่องแดง ลวดลายหม้อดอก

ขั้นตอนการจัดการทุนวัฒนธรรมชุมชนบ้านแจ่ม

องค์ความรู้ “การจัดการทุนวัฒนธรรมชุมชน” เป็นกระบวนการที่ชุมชนหรือกลุ่มคนต่างๆ มีการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์กัน เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพและเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนที่เฉพาะตัวและแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ โดยสิ่งที่ถูกแลกเปลี่ยน เช่น วัฒนธรรม ศิลปะ และอื่นๆ โดยมีขั้นตอนสำคัญประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การสกัดทุนวัฒนธรรมชุมชน การจัดการทุนวัฒนธรรมชุมชน การยกระดับทุนวัฒนธรรมชุมชน การส่งเสริมการขาย และ การประเมินผล โดยมีรายละเอียดของกระบวนการโดยสังเขป ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสกัดทุนวัฒนธรรมชุมชน

กระบวนการเพื่อวิเคราะห์ทุนวัฒนธรรมภายในชุมชน และเพื่อที่จะสามารถสรุปจุดแข็งและอุปสรรคที่สำคัญของชุมชนได้ สามารถเข้าใจทุนวัฒนธรรมที่มีในชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสามารถมองเห็นถึงจุดที่ต้องปรับปรุงในการกำหนดอุปสรรค และโอกาส

ขั้นที่ 2 การจัดการทุนวัฒนธรรมชุมชน

การตั้งเป้าหมายในการพัฒนาชุมชน สร้างให้เกิดกระบวนการในการร่วมกันเสนอแนวทาง การจัดการและเคลื่อนย้ายทรัพยากรภายใต้ข้อจำกัดและโอกาสที่มองเห็นร่วมกัน ภายใต้บริบทและสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ที่ดำรงอยู่จริง

ขั้นที่ 3 การยกระดับทุนวัฒนธรรมชุมชน

การออกแบบนวัตกรรมชุมชน สร้างกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดเชิงออกแบบ และการคิดแบบผู้ประกอบการ เพื่อให้สามารถออกแบบผลิตภัณฑ์และออกแบบแผนทางธุรกิจชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 การส่งเสริมการขาย

กระบวนการการนำสินค้าที่ออกแบบและพัฒนาเข้าสู่ตลาดจริง ผ่านการกระจายสินค้าโดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีการผลิตสื่อเพื่อสนับสนุนด้านการโฆษณา และขยายช่องทางในสื่อออนไลน์

ขั้นที่ 5 การประเมินผล

กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อสรุปผลว่าโครงการได้บรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมาย และมีประสิทธิภาพเพียงใด

ขั้นตอน	วิธีการ	เครื่องมือสนับสนุน การทำงาน	ผลลัพธ์
<p>1. สกัดทุน วัฒนธรรม ชุมชน</p>	<p>1.1 สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม ปฏิบัติการ</p> <p>1.2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์ทุนทาง วัฒนธรรมชุมชน</p> <p>1.2.1 บริบทชุมชน</p> <p>1) ประวัติศาสตร์</p> <p>2) ทุนวัฒนธรรมชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> • ทุนฝังลึก • ทุนที่เป็นรูปธรรมหรือวัตถุ • ทุนที่เป็นสถาบัน <p>1.3 สืบค้นข้อมูลเชิงลึกคัมภีร์ใบลานวัดบ้านแจ่ม</p> <p>1) ขออนุญาตและจัดเตรียมสถานที่</p>	<p>1. เวทีทำความเข้าใจ โครงการ</p> <p>2. จัดวงพูดคุยกลุ่มย่อย (Focus Group)</p> <p>3. คำถามชวนคิด แลกเปลี่ยน</p> <p>4. ประชาชนชุมชน</p> <p>5. แบบบันทึกข้อมูล เอกสารโบราณ</p> <p>6. อุปกรณ์บันทึกข้อมูล</p>	<p>1. ได้ผู้เข้าร่วมในชุมชน ที่รู้คุณค่าทุนวัฒนธรรม ชุมชนและพร้อมที่จะ ทำงาน</p> <p>2. ได้ข้อมูลบริบทชุมชน และทุนวัฒนธรรมชุมชน และข้อมูลเชิงลึกคัมภีร์ ใบลานที่ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ สามารถนำไปใช้วางแผน หรือจัดทำแผนเพิ่ม</p>

	<p>2) ประชุมผู้เกี่ยวข้องข้างแจ้งถึงขั้นตอน</p> <p>3) สร้างกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน</p> <p>4) ปฏิบัติงานภาคสนามสำรวจ รวบรวมและจัดแยกหมวดหมู่</p> <p>5) บันทึกข้อมูลเป็นไฟล์ดิจิทัล</p>		<p>มูลค่าทุนวัฒนธรรมชุมชน</p>
<p>2. จัดการทุนวัฒนธรรมชุมชน</p>	<p>2.1 นำข้อมูลจากฐานข้อมูลขั้นตอน 1. สกัดทุนวัฒนธรรมชุมชนมาวิเคราะห์จัดทำแผนพัฒนา</p> <p>1) ระบุดวลายที่สำคัญ</p> <p>2) จัดหมวดหมู่ลวดลาย</p> <ul style="list-style-type: none"> • ลวดลายภาษาอัมมีล้านนา • ลวดลายปะติมากรรม • ลวดลายภูมิสังคม <p>3) ตัดสินใจเลือกลวดลายที่สำคัญและต้องการจะนำมาประยุกต์พัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น</p>	<p>1. ฉายภาพเก่าเล่าอดีต</p> <p>2. ผู้เชี่ยวชาญ</p> <p>3. เวทีระดมสมอง (Brainstorming)</p> <p>4. เวทีประชุมแกนนำพิจารณารับรองแผน</p> <p>5. การศึกษาดูงาน</p>	<p>1. ได้แผนพัฒนาทุนวัฒนธรรมชุมชนระดับตำบล</p> <p>2. ได้แนวทางสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น</p>

	<p>4) ค้นหาแนวปฏิบัติ กำหนดตัวชี้วัด วิธีการทำงาน ระยะเวลา งบประมาณ ผู้รับผิดชอบในแต่ละงาน</p> <p>2.2 เสริมสร้างประสบการณ์และแรงบันดาลใจ</p> <p>1) เรียนรู้รูปแบบและวิธีการสร้างผลิตภัณฑ์</p> <p>2) สร้างแรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบ</p>		
<p>3. ยกระดับ</p> <p>ทุน</p> <p>วัฒนธรรม</p> <p>ชุมชน</p>	<p>3.1 พัฒนาตลาดขายอัตลักษณ์ชุมชน</p> <p>1) จัดการเรียนรู้การสอน</p> <ul style="list-style-type: none"> • หลักสูตรภาษาอัมมัล้านนา <p>2) ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ</p> <ul style="list-style-type: none"> • การเขียน การคัดลอก และการออกแบบ <p>ตลาดขาย</p> <p>3.2 พัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นต้นแบบ</p> <p>1) สร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นแบบดั้งเดิม</p> <ul style="list-style-type: none"> • ถอดกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม 	<p>1. หลักสูตรการสอนตัวเมืองฉบับบ้านแจ่ม</p> <p>2. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ</p> <p>3. ผู้เชี่ยวชาญ</p> <p>4. การศึกษาดูงาน</p>	<p>1. แผนงานบรรลุเป้าหมาย</p> <p>2. เกิดแนวทางปฏิบัติ (Best Practices)</p> <p>3. คนทำงานได้เรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกัน</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • ทดสอบกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม • สร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม <p>2) สร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นแบบพัฒนาประยุกต์</p> <ul style="list-style-type: none"> • บูรณาการลดสายอัตลักษณ์ชุมชนมาออกแบบผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นแบบพัฒนาประยุกต์ • ร่างผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นแบบพัฒนาประยุกต์ • สร้างผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นต้นแบบพัฒนาประยุกต์ 		
<p>4. ส่งเสริมการขาย</p>	<p>4.1 พัฒนาระบบคลังอัตลักษณ์ชุมชน</p> <p>1) บันทึกรูปแบบเอกสารหนังสือ</p> <p>2) บันทึกในรูปแบบดิจิทัล</p> <p>4.2 ส่งเสริมการขาย</p> <p>1) จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์</p> <p>2) จัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย</p>	<p>1. Notion คือเว็บแอปพลิเคชันสำหรับจดบันทึก</p> <p>2. แอป "มีตั้งค์" ช่วยให้คนบันทึกบัญชี รายรับ-รายจ่าย</p>	<p>1. ได้คลังข้อมูลอัตลักษณ์ชุมชน</p> <p>2. มีการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการขาย</p> <p>3. มีการรวมกลุ่มจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน</p>

	<p>4.3 จัดตั้งกลุ่มนำร่องเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น</p> <p>1) กลุ่มชมรมรักตัวเมืองบ้านแจ่ม</p> <p>2) ร้านบ้านแจ่มซัพพลาย</p>	<p>3. Canva คือเครื่องมือออกแบบกราฟิกออนไลน์</p> <p>4. ผู้เชี่ยวชาญ</p>	
<p>5. ประเมินผล</p>	<p>5.1 ติดตามประเมินผล</p> <p>1) สังเกตสมาชิกกลุ่มด้านการมีส่วนร่วม</p> <p>2) การลงมือปฏิบัติ</p> <p>3) ประเมินผลชิ้นงาน</p> <p>5.2 ถอดบทเรียน</p> <p>1) จัดทำคู่มือกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์บ้านแจ่ม</p>	<p>1. การสนทนากลุ่ม (Fogus group)</p> <p>2. ตัวแทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง</p> <p>3. ผู้เชี่ยวชาญ</p>	<p>1. เกิดแนวทางปฏิบัติ (Best Practices)</p> <p>2. คู่มือ</p>

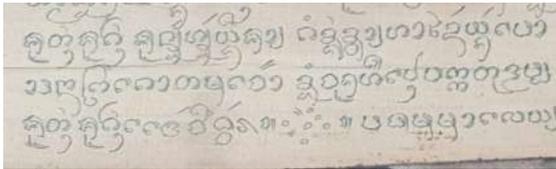
ตัวอย่างการยกระดับทุนวัฒนธรรมชุมชน

กรณีศึกษา โลโก้ “บ้านแจ่ม”

ขั้นที่ 1 การสกัดทุนวัฒนธรรมชุมชน

นำทุนวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมหรือจับต้องได้ที่มีอยู่ภายในชุมชน คือ อักษรล้านนา จากคัมภีร์ใบลาน ซึ่งผู้วิจัยถือว่าอักษรล้านนาเป็นลวดลาย

ขั้นที่ 2 จัดการทุนวัฒนธรรมชุมชน

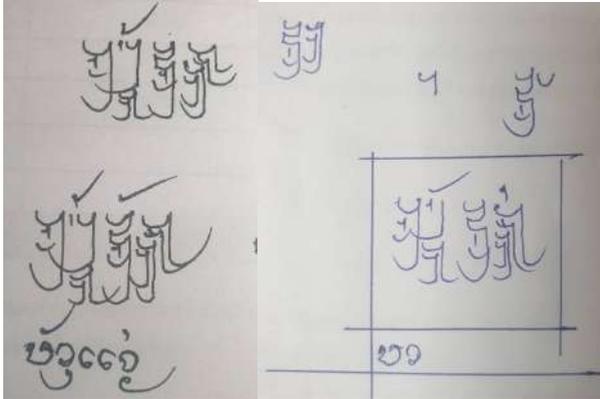
วางแผนดึงทุนวัฒนธรรมฝังลึกจากตัวบุคคล อาจารย์สามารถ จันทร์แจ่ม ซึ่งมีองค์ความรู้ด้านภาษาล้านนาพิเศษหรือขั้นสูงของล้านนา “ยุคตสาระ” เป็นอักษรที่ใช้ตัวเลขอักษรธรรม

ลํานนาแบบเลขโหราเขียนแทนพยัญชนะและสระลํานนาเกือบทุก
ประการ เพื่อย่อภาษา เหมาะสําหรับทำโลโก้มาใช้ในการออกแบบ

๑	-	๑	เป็นสัญลักษณ์กลุ่ม	สระ
๒	-	๒	เป็นสัญลักษณ์กลุ่ม	พยัญชนะวรรค กะ
๓	-	๓	เป็นสัญลักษณ์กลุ่ม	พยัญชนะวรรค จะ
๔	-	๔	เป็นสัญลักษณ์กลุ่ม	พยัญชนะวรรค ฎะ
๕	-	๕	เป็นสัญลักษณ์กลุ่ม	พยัญชนะวรรค ตะ
๖	-	๖	เป็นสัญลักษณ์กลุ่ม	พยัญชนะวรรค ปะ
๗	-	๗	เป็นสัญลักษณ์กลุ่ม	พยัญชนะวรรค ๑
๘	-	๘	เป็นสัญลักษณ์กลุ่ม	พยัญชนะวรรค ๒

ขั้นที่ 3 การยกระดับทุนวัฒนธรรมชุมชน

ดำเนินการบูรณาการทุนวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมหรือจับ
ต้องได้อักษรลํานนากับทุนวัฒนธรรมฝังลึกจากตัวบุคคลอักษร
ลํานนาขั้นสูงยุคตสธารรวมไปถึงทักษะการเขียนของอาจารย์
สามารถ จันแจ่ม ร่างแบบโลโก้

นำแบบร่างมาพัฒนาตัดเส้นลวดลาย เพิ่มความหนาของเส้นให้ได้ความงามได้สัดส่วน และความสมดุล ในรูปทรงกลมเพื่อให้เกิดความโดดเด่น

จากนั้นนำแบบร่างที่ถูกพัฒนาแล้วมาตัดเส้นให้คมและชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยการลอกลายด้วยเทคนิคดิจิทัล

ทดสอบผลิตลวดลายต้นแบบผลิตภัณฑ์โลโก้บ้านแจ่มเป็น
 ชิ้นงานที่สามารถนำไปรีดติดเสื้อได้เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับชุมชน ทำ
 ให้ชุมชนเกิดความคิดริเริ่มในการต่อยอดจัดทำเสื้อกลุ่มชมรมรักตัว
 เมืองบ้านแจ่มเพื่อใช้เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์กลุ่มและเป็น
 สินค้าสร้างรายได้เข้ากลุ่ม

ขั้นที่ 4 การส่งเสริมการขาย

กลุ่มชมรมรักตัวเมืองบ้านแจ่มร่วมใจกันใส่เสื้อกลุ่มเพื่อ
เผยแพร่ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ในงาน
ทอดกฐินสามัคคีวัดบ้านแจ่ม

ขั้นที่ 5 การประเมินผล

กลุ่มจัดทำบัญชีเพื่อสรุปรายรับรายจ่ายของกลุ่มตามเครื่องมือที่ได้รับการอบรมเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงผลิตภัณฑ์และกระบวนการต่อไป

ขั้นตอนการผลิตผ้าห่อผูกธัมม์

1. วัดขนาดความยาวของผ้าห่อธัมม์ โดยใช้ความยาวของปล้องไม้ไผ่เป็นตัวกำหนด ดังนี้ 18 , 20, 22 และ 24 นิ้ว

2. จักตอกเส้นแข็งตามแนวยางของปล้องไม้ไผ่ ขนาดความกว้างประมาณ 1 – 1.5 เซนติเมตร ใช้เป็นโครงผ้าขึ้นรูป

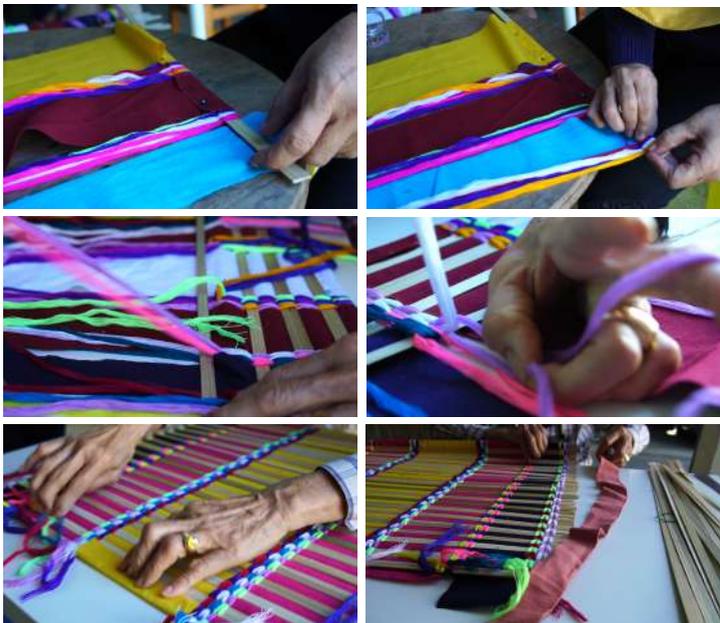
3. นับเส้นด้วยสำหรับทำลวดลาย ตามต้นแบบ คละสีต่างๆ ช่องละ 17 เส้น

4. นำผ้าขนาด 4 นิ้ว สำหรับทำเป็นผ้ายืนซั้ขึ้นรูปเริ่มตรงกลางผืนผ้า โดยขึ้นรูปसान วางไม้ไผ่วางระยะห่างพอประมาณให้มีช่องไฟสวยงาม ยึดแน่นด้วยการเย็บกลัดตรึงไม้ไผ่เข้ากับผ้า

5. นำเส้นด้ายแต่ละชุด แบ่งชุดแรกตรงกลาง 6 เส้น พับครึ่ง ให้มีส่วนหัวเป็นรูปพอล้างเข้ากับเส้นตอกไม้ไผ่แล้วทำการสานต่อไปเรื่อย ๆ ตามแนวนอน

6. เทคนิคการต่อสายด้วยการแบ่งช่องไฟตามชุดผ้ารองซับละสีที่ต้องการ ช่องไฟลวดลายอาจให้เส้นด้ายมากน้อยคละกันให้เกิดความสวยงาม เช่น จากเส้นด้าย 6 เส้น ต่อมาใช้เส้นด้าย 4 เส้น 5 เส้น - 6 เส้นตามลำดับ ก็ได้จนถึงขอบไม้ไผ่ ถ้าไม้ขนาดยาวสุด 24 นิ้ว จะใช้เส้นตอก 40 เส้น

บรรณานุกรม

Belfiore, E., & Bennett, O. (2007). *The Social Impact of the Arts: An Intellectual History*. Palgrave Macmillan.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258).

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.

Hitt, M. A., Ireland, R. D., & Hoskisson, R. E. (2016). *Strategic Management: Concepts and Cases: Competitiveness and Globalization*. Cengage Learning.

กิติ รัตนาวงษ์. (2564). "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา: การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านความรู้และการแบ่งปัน." *วารสารพัฒนาชุมชนและสังคม*, 10(2), 45-63.

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2542). *ศิลปะ หัตถกรรม พื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน.